

Demográfia

34/2018

A 2021. évi németországi népszámlálás innovációs lehetőségei

Michael Neutze – Miriam Pfahl – Stefan Schweinert-Albinus: Das Innovationspotenzial des Zensus 2021

Wirtschaft und Statistik (WISTA), 2017. 5. sz. 37–45. p.

URL: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/2017/05/InnovationspotenzialZensus2021_052017.pdf?__blob=publicationFile

A 2021. évi németországi népszámlálás előkészítése a törvény szerinti feladatokkal, ütemezéssel és felelősökkel indult 2017-ben, az összes érintett szövetségi és tartományi intézmény részvételével. A 2011. évi volt az újraegyesített Németország első népszámlálása.

Szakértők értékelték az előző, nagyrészt regisztrátokkal végrehajtott 2011. évi népesség- és lakásnépszámlálás tapasztalatait, az alkalmazott eljárásokat. Kiemelték a javítás lehetőségeit, főként a népszámlálás kombinált adatforrásainak modelljére, a kézzel végzett műveletsorokra, az adatszolgáltatók terhelésére vonatkozóan. A javítás lehetséges a népszámlálás eredményeinek egyeztetési eljárásaiban, a közlések időadatait és területi bontásait illetően is.

A Német Szövetségi Statisztikai Hivatal (DESTATIS) összeállította a 2021-es népszámlálás kézikönyvét. A kézikönyv meghatározza a népszámlálás projektjeit, a végrehajtás felelőseit és hatásköreit mind intézmények, mind résztvevők szerint. A szerzők kiemelt célként említik például az adatbankba rendezett eredmények közzétételének tizennyolc hónapos határidejét, az adatsorok pontosságát, az alkalmazott módszerek transzparenciáját, a felmérésben érintettek lehető legkisebb terhelését.

A népszámlálás új megközelítésével a 2011. évinél jobban hasznosítják majd a modern digitális technológiák potenciálját. Ennek eleme az *Online-First* koncepció, amely felhasználja az előző összeírások kedvező tapasztalatait is. Az épületek, lakások összeírásában például már egyharmad volt az online jelentések aránya. A háztartások 2011. évi mintájában az önkéntes választók egyharmada interneten küldte be a kérdőívet, ez megfelel az összes adatszolgáltató mintegy 7%-ának. Az összeírók a háztartási minta (országosan 7,6 millió fő) 79%-át kérdezték.

TARTALOMJEGYZÉK

Demográfia	1
Társadalom	18
Gazdaság	30

A következő népszámlálást az online összeírás lehetőségeinek minél teljesebb felhasználásával tervezik. Elérhetőek ennek mobil eszközei (okostelefon, táblagép stb.) és azok bevált, elterjedten alkalmazott eljárásai, az online adatforgalom. A korábbiaknál korszerűbb, hatékonyabb számítógépes program működteti majd a CAPI (Computer Assisted Personal Interview) online összeírásokat.

A terjedelmes kérdőív szűrőkérdései révén a válasz nélkül hagyható részek átugorhatók. Az adatszolgáltatók háromnegyede mindössze öt-hat kérdésre adott érdemi választ a 2011. évi mintában. A lakásösszeírás szöveges zárt kérdései feleletválasztók, illetve csak három-négy szám adatot írnak be, például az építés évét, az alapterületet, a háztartás tagjainak adatait stb.

A nem konzisztens válaszok, a beírás hibái programozott adatellenőrzésekkel szűrhetők. A hibajavítás az adatfeldolgozást megelőző szakaszban elvégezhető, ellenőrizhető az összhang a kérdőívek különböző témakörei között.

Megvizsgálták a táblagéppel végzett online összeírás hátrányait, kockázatait is. Számolni kell a 2021. évi népszámlálás többletráfordításaival is, főként az új infrastruktúra kiépítése kapcsán. Figyelembe vették az üzembe helyezett nagy mennyiségű informatikai eszköz várható avulását az összeírást követő években.

Irányadók a népszámlálási adatok összehasonlítására, lehetséges összekapcsolásaira végzett tanulmányok megállapításai. A DESTATIS központi adatbázisában lesz lehetőség a referenciaadatok konzisztens kezelésére, a szerkezeti vizsgálatokra, amelyek a tárolt, illetve a feldolgozott adatszövegmensek között közvetlen kapcsolatot teremtenek.

A kézikönyv része a 2021. évi népszámlálás eredményei publikálásának koncepciója. A DESTATIS eddig digitális (PDF és Excel) formátumban közölte a nép-

számlálás eredményeit. Az előző népszámlálás 2013-tól elérhető tábláinak felhasználásában azonban nem a településsoros lekérdezés a legfontosabb, hanem a regionális mutatók összehasonlító elemzése.

A felhasználók igénylik az interaktív adatközléseket, az internetes adatbank jelenlegi szolgáltatásai között is szerepel a grafikonok, térképek összeállítása esetenként megadott ismérvek szerint. A 2021. évi népszámlálás eredményei is lekérdezhetők lesznek térképes ábrázolással, kényelmes kezeléssel, a megadott változókkal és vonatkozási körökkel. Megnövelik az interaktív térkép jelenlegi (1000 m × 1000 m) felbontóképességét, a hálózat cellái sűrűbbek, 100 m × 100 m méretűek lesznek.

A felhasználó a vizsgált területi mutatókat a kötött közigazgatási beosztástól eltérően is lekérdezheti, az előírt egyéni (például természetvédelmi, közlekedési, ipari stb.) elemzési szempontokkal. A nyilvános adatállományok lekérdezhetők, szerkeszthetők az interneten, és letölthetők a felhasználó által előírt adatsorokkal, ábrákkal, térképekkel. Hosszú idősorok is összeállíthatók a népszámlálás tárolt területi, ezen belül kistérségi adataival.

A cikk említi a következő népszámlálásokra kitékintő fejlesztési lehetőségeket. Korábban a hagyományos összeírásokat kizárólag kérdőívekkel, kérdésekkel végezték. A következő szakasz a regiszterekre alapozott népszámlálás, ahol a közigazgatási, statisztikai nyilvántartások adatforrásai a meghatározók.

A 2011. és 2021. évi németországi népszámlálás lényegében kombinálja a hagyományos és a regiszterre alapozott népszámlálás koncepcióját. Adottságként vették figyelembe, hogy a német szövetségi tartományok közigazgatási nyilvántartásai sokfélék, különböző hatásköröket érvényesíthetnek. A lakosság személyazonosító rendszere nem alkalmas az adminisztratív adatok összekapcsolására. A DESTATIS állítja össze a népszámlálások országosan egységes statisztikai regisztereit, kötelező szövetségi adminisztratív regiszterek hiányában.

Az Európai Unió Statisztikai Hivatala (Eurostat) a népességstatisztika és a népszámlálás új keretrendelét készíti elő. A szerzők áttekintik azokat az európai szabályokat, amelyek irányadók a 2021. évi népszámlálás megszervezésére is. A népszámlálási adatok közzétevése után a korábbiaknál gyakrabban, gyorsabban történik. A kistérségek szerinti demográfiai adatsorokat is szolgáltatni kell, kiegészítve a nagyobb közigazgatási területegységek mutatóit. A hivatalos statisztikai szolgálat évente továbbvezeti az előírt fontosabb demográfiai változókat két népszámlálási év között.

A szerzők véleménye szerint módosítani szükséges a népszámlálás eddigi modelljét.

- A lakosság (tartományi) közigazgatási nyilvántartásai szolgáltatják a népességszám elsődleges statisztikai adatait, azonban a DESTATIS olyan pontosításokat végez az összeírások eredményei alapján a népszámlálás adatbankjában, amelyeket az adatgazda intézmények nem vesznek át, erre is tekintettel fenntartható minőségbiztosítás indokolt az elsődleges adminisztratív nyilvántartásokban.
- Az elsődleges adminisztratív adatforrások kialakult adatkörei a népszámlálás mutatóinak éves továbbvezetéséhez szükséges statisztikai adatok egy részét nem tartalmazzák, azok összeállítása mikrocenzussal, illetve más mintavételek kiegészítő adatgyűjtéssel lehetséges, az Eurostat előírásai szerinti területi részletezéssel, gyakorisággal, megbízhatósággal.
- Németország épületeinek, lakásainak hivatali (tartományi) nyilvántartásai hiányosak, esetenként elavultak. Ezért 2021-ben (mint 2011-ben is) kiegészítő lakossági adatgyűjtések szükségesek a teljes kör felméréséhez. Az épületek, lakások országosan egységes statisztikai regisztereit állítják össze a népszámlálás összeírásainak konzisztens eredményeivel.
- A hivatalok digitális rendszerei összekapcsolhatóvá teszik a különböző adminisztratív forrásokból átvethető személyes, illetve lakásadatokat, az adatvédelmi előírások betartásával.

Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) a népszámlálás modelljeit 32 európai ország felmérése alapján vizsgálta 2015-ben. Elemezték a 2021. évi népszámlálás koncepcióját is. A válaszoló európai uniós és EFTA-tagállamok közül 24 vagy teljesen regiszteralapú népszámlálást tervez, vagy (mint Németország is) a hivatalos nyilvántartások adatait kombinálja a minta összeírási adataival. A szerzők áttekintik a hagyományos népszámlálási eljárásokat felváltó online összeírás nemzetközi fejlesztési folyamatait.

TÁRGYSZAVAK: népesség- és lakásszámlálás, DESTATIS, digitális rendszer, regiszteradat, minőségbiztosítás, online-first stratégia, Németország, 2021

NÁDUDVARI ZOLTÁN

35/2018

Az időskorú személyek súlyos és tartós tevékenységbeli akadályozottságának várható alakulása Európában: nemzetközi népességi vizsgálat az EU-SILC¹ adatai alapján

Sergei Scherbov – Daniela Weber: Future trends in the prevalence of severe activity limitations among older adults in Europe: a cross-national population study using EU-SILC

BMJ Open, 2017. 9. sz. 1–7. p.

DOI: [10.1136/bmjopen-2017-017654](https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-017654)

A népesség világszerte egyre öregszik. A közepes jövedelmű államok felső hányadában, de különösen a magas jövedelemmel rendelkező országokban nő a születéskor várható élettartam és csökken a termékenység, így ez a tendencia az időskorú népesség számának és arányának folyamatos növekedését eredményezi. Azonban arra vonatkozóan nincs bizonyíték, hogy az említett demográfiai változások együtt járnak-e a beteges, gyenge emberek számának emelkedésével is. Az időskorú lakosság egészségügyi állapota egyre nagyobb közérdeklődésre tart számot, egyre szélesebb körben foglalkoznak a kérdéssel, mivel több ország is félelemmel tekint népessége előregedésére a valószínűleg megemelkedő költségek miatt.

Az elmúlt évtizedekben a szakirodalom jelentős mértékben foglalkozott az egészségügyi trendekkel, amelyeket gyakran az egészségesen várható élettartamra fókuszáló mutatókkal elemeztek. Azonban az egészségesen eltölthető évekkkel és az ún. „disability-free”² várható élettartammal, továbbá az ezek irányával összefüggő kutatások egymásnak ellentmondó jegyeket mutatnak.

Az egészséggel kapcsolatos előrejelzések terén nemcsak az Európai Unió, hanem az egyes országokon belül is vannak eltérések, a képet pedig tovább árnyalja, hogy a nők és a férfiak között is megfigyelhetők különbségek. Habár a nők átlagosan tovább élnek, mint a férfiak, ha az egészségesen leélhető éveket vesszük szemügyre, néha fordított a helyzet.

A szerzők az EU-SILC adatait felhasználva, önbevallások alapján vizsgálták az időskorúak súlyos tevékenységbeli akadályozottságát 26 közepes, illetve magas jövedelmű európai ország esetében. Az adatokat 2008 és 2014 között évenként gyűjtötték. A vizsgálat eredményei kimutatták, hogy jelentős eltérések vannak az egészségesen leélhető évek között, amely tény részben az önbevallásokra vezethető vissza. A viszonylag hasonló mortalitással, várható élettartammal és egészségügyi rendszerrel bíró országok valószínűleg nem különböznek jelentősen az egészségesen élhető évek számát tekintve sem, leszámítva az önbevallások közti kulturális eltéréseket. Például Németország és Hollandia nagyon hasonló a 65 éves korban várható élettartamot tekintve (21 év a nőknél és 18 év a férfiaknál), de jelentősen különböznek a súlyos tevékenységbeli akadályozottságtól mentes hátralévő évek számát illetően. A holland nők több mint három, a férfiak majdnem további öt egészséges évre számíthatnak. Emellett az önbevallások közti potenciális kulturális különbségeket az egészségesen élhető évek és a várható élettartam egymáshoz való viszonyában végzett vizsgálatok is alátámasztják. Ez a kérdés szorosan összefügg az egyes államok jóléti rendszerének „nagylelkűségével” is, mivel ez a tényező is okozhatja az önbevallások közti eltéréseket. Az egyének – önbevalláson alapuló – egészségügyi állapota tovább differenciálódhat az országonként változó életstílus vagy a genetikai különbségek nyomán.

A szerzők kimutatták, hogy a súlyos és hosszan tartó tevékenységbeli akadályozottság nélküli hátralévő évek száma és a várható élettartam aránya a nőket illetően nem, de a férfiak esetében is csak kis mértékben változik. Az egészségtelen népesség ún. „terhei” Európában rendkívül hasonlóak, amennyiben kizárjuk az önbevallásokban meglévő lehetséges kulturális különbségeket. Az az általános vélekedés, miszerint az öregeedéshez egyre növekvő akadályozottság társul, valóban felmerülhet bizonyos szinteken, azonban ami ennél fontosabb, hogy a súlyos tevékenységi akadályozottságot elszenvedő 65 évnél idősebbek aránya nagyjából állandó marad a következő években, miközben a várható élettartam tovább növekszik majd.

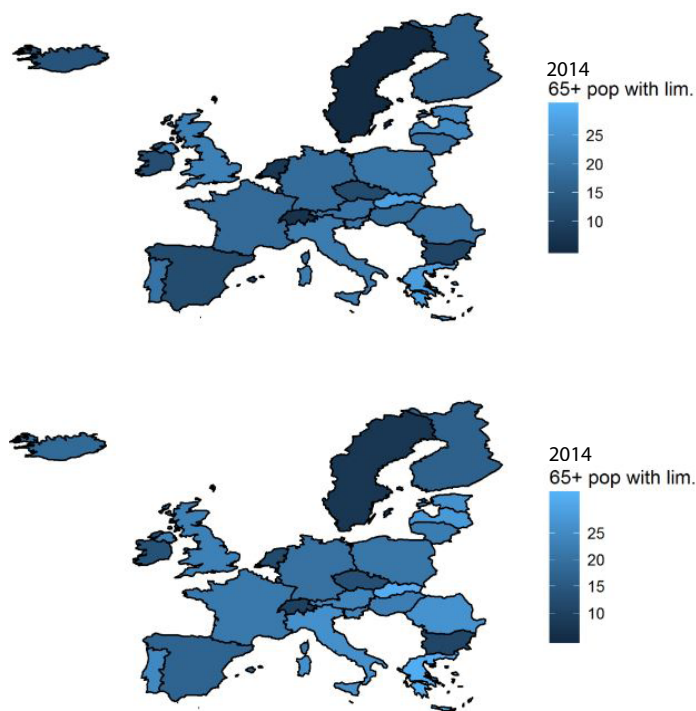
Egy rokkantsággal³ foglalkozó tanulmány eredményei is az előbbi megállapításhoz hasonlókat sugallnak Anglia és Wales vonatkozásában 2025-re, ugyanakkor biztosra veszik azon idősök számának növekedését, akik gondozásra szorulnak majd. Érdekes módon az

¹ EU-SILC: European Union Statistics on Income and Living Conditions, az Európai Unió háztartási költségvetési és életkörülmény-felvétele.

² A definíció az egészséggel kapcsolatos korlátok, hiányosságok meglétéből indul ki, amelyek mindennapi tevékenységében akadályozhatják az alanyt. Ennek értelmében a „disability-free” e korlátok teljes hiányát jelenti.

³ A szerzők ez alatt a mindennapi tevékenységek végzése során felmerülő és azokat akadályozó nehézségeket értik.

1991 és 2011 között, különböző angol adatok alapján végzett kutatások azt mutatták, hogy miközben nőtt az egészségesen leélt évek száma, a kevésbé súlyos rokkantsági esetek száma is emelkedett. Ez utóbbi növekedés az önbevallás mikéntjében történt változásokra (erre a szerzők jelen tanulmányukban is felhívják a figyelmet) vagy a lakosság nagyobb arányú elhízására vezethető vissza.

1. ábra: Súlyos tevékenységbeni akadályozottságok a legalább 65 éves férfiak önbevallása szerint 26 európai országban

Ellenben a súlyos és hosszan tartó tevékenységbeni akadályozottság területén végzett kutatások eredményeiből fontos következtetések vonhatók le. Annak ellenére, hogy a tevékenységben akadályozott személyek számában megfigyelhető trendek továbbra is változatlannak maradnak, a súlyos és hosszan tartó tevékenységbeni akadályozottsággal küzdők abszolút száma nagy valószínűséggel emelkedni fog, mivel a legtöbb európai országban nőni fog az időskorú egyének száma. Számos olyan intézkedésre lehet szükség, amely lehetővé teszi a növekvő számú tevékenységbeni korlátokkal küzdő személy igényeinek kielégítését. Ezek közül megemlítendő a közterületek infrastruktúrájának bővítése és fejlesztése a mozgássérültek érdekében, illetve az orvosi és egészségügyi szakemberek képzése.

A szerzők a tanulmány végén felhívják a figyelmet a kutatás korlátaira. Először is, az EU-SILC felmérés nem

terjed ki az intézetekben élőkre, így ők eleve kiesnek a kutatás fókuszából. Annak ellenére, hogy a vizsgálati minták esetében súlyozott értékeket is használtak a nemválaszolás mértékének ellensúlyozására, arra nem volt módszer, hogy az intézeti egyéneket illetően is előjelzéseket tegyenek. Az egészséges évek kiszámításához nem panel adatokat, hanem a Sullivan-módszert használták, amelynek segítségével egyszerre több államra vonatkozó táblákat tudtak generálni. Ezeket ábrázolták az egészségesen várható élettartamot nemenként és ötéves korcsoportonkénti bontásban.

1. táblázat Tevékenységek súlyos, hosszan tartó akadályozottságának előfordulása a legalább 55, 65, 75 és 85 éves nők és férfiak esetében, 26 európai országban, 2012-ben

Ország	Nők				Férfiak			
	55+	65+	75+	85+	55+	65+	75+	85+
Ausztria	19,1	23,3	32,6	46,4	17,3	19,9	28,5	40,6
Bulgária	8,6	11,5	16,3	19,8	7,0	9,9	15,4	26,5
Cseh Közt.	12,6	15,9	25,4	33,6	10,1	11,6	19,4	27,9
Észtország	22,0	27,8	36,7	54,8	19,5	23,2	31,2	36,5
Finnország	12,7	15,3	21,8	24,9	11,4	14,6	21,3	29,3
Franciaország	19,3	24,6	32,5	44,7	14,8	18,6	27,3	35,6
Németország	22,8	27,0	38,4	53,3	19,3	21,1	25,2	39,8
Görögország	24,9	30,8	39,8	47,0	18,3	23,4	30,9	38,9
Magyarország	17,3	22,9	32,4	42,5	14,8	18,6	25,0	38,9
Izland	21,7	22,1	23,1	22,9	12,8	15,1	18,6	33,3
Írország	9,3	11,6	15,0	27,6	11,2	14,4	18,5	27,4
Olaszország	20,8	27,2	37,6	49,3	15,0	19,8	27,5	34,4
Lettország	15,6	20,6	28,0	33,9	13,4	18,9	21,8	35,9
Litvánia	19,0	25,0	33,8	61,4	15,1	18,8	25,1	40,3
Luxemburg	13,0	17,0	21,0	20,0	11,1	13,2	18,7	27,2
Málta	8,5	12,2	23,0	36,9	5,2	6,4	12,4	15,1
Hollandia	9,6	11,6	16,6	17,6	9,4	10,4	15,5	16,4
Lengyelország	15,8	21,4	30,5	43,9	14,8	19,1	26,0	39,9
Portugália	19,8	25,5	33,3	44,6	14,5	18,9	25,6	33,0
Románia	21,7	28,3	39,7	55,6	15,1	20,5	31,4	42,4
Szlovákia	24,9	34,1	47,8	59,1	20,5	27,6	45,0	78,4
Szlovénia	23,5	30,2	41,0	47,0	18,4	21,3	19,6	38,5
Spanyolország	13,3	17,8	26,0	37,4	9,9	12,3	18,0	27,6
Svédország	10,2	10,0	12,7	15,3	7,2	8,0	14,0	22,5
Svájc	10,2	11,3	14,7	18,9	8,1	8,7	10,7	15,3
Egyesült Királyság	21,8	26,4	35,1	44,8	17,1	19,8	27,4	37,4

2. táblázat Tevékenységek súlyos, hosszan tartó akadályozottságának előfordulása a legalább 65 éves nők és férfiak esetében, 26 európai országban, 2017-ben, 2037-ben és 2047-ben; változás 2017-hez képest

Ország	Nők			Férfiak				
	2017	2027	2037	2017	2027	2037		
Ausztria	20,68	20,21 (-0,47)	19,96 (-0,72)	21,40 (0,72)	16,17	15,93 (-0,24)	15,96 (-0,21)	17,25 (1,08)
Bulgária	21,27	21,70 (0,43)	21,95 (0,68)	21,66 (0,39)	17,11	17,29 (0,18)	17,32 (0,21)	17,12 (0,01)
Cseh Közt.	20,02	20,89 (0,87)	21,49 (1,47)	20,63 (0,61)	15,83	16,46 (0,63)	16,7 (0,87)	16,16 (0,33)
Észtország	21,49	21,21 (-0,28)	21,73 (0,24)	21,86 (0,37)	16,85	16,48 (-0,37)	16,74 (-0,11)	16,80 (-0,05)
Finnország	19,80	20,37 (0,57)	21,86 (2,06)	21,87 (2,07)	15,48	16,21 (0,73)	17,30 (1,82)	17,24 (1,76)
Franciaország	20,26	19,81 (-0,45)	20,71 (0,45)	21,52 (1,26)	15,94	16,08 (0,14)	16,76 (0,82)	17,20 (1,26)
Németország	21,22	20,61 (-0,61)	20,52 (-0,7)	22,28 (1,06)	16,56	16,20 (-0,36)	16,31 (-0,25)	17,79 (1,23)
Görögország	21,01	20,72 (-0,29)	20,51 (-0,5)	21,06 (0,05)	17,11	16,74 (-0,37)	16,39 (-0,72)	16,58 (-0,53)
Magyarország	21,05	21,34 (0,29)	21,87 (0,82)	21,01 (-0,04)	16,64	16,91 (0,27)	17,09 (0,45)	16,51 (-0,13)
Izland	19,71	18,95 (-0,76)	20,06 (0,35)	21,01 (1,3)	15,43	15,15 (-0,28)	16,30 (0,87)	16,75 (1,32)
Írország	19,25	19,37 (0,12)	19,78 (0,53)	19,86 (0,61)	15,43	15,57 (0,14)	15,82 (0,39)	15,97 (0,54)
Olaszország	20,62	20,36 (-0,26)	20,19 (-0,43)	21,51 (0,89)	16,27	16,20 (-0,07)	16,11 (-0,16)	17,07 (0,8)
Lettország	21,98	21,52 (-0,46)	21,74 (-0,24)	22,22 (0,24)	17,40	16,93 (-0,47)	17,05 (-0,35)	17,22 (-0,18)
Litvánia	22,21	21,24 (-0,97)	21,41 (-0,8)	22,61 (0,4)	18,27	16,92 (-1,35)	17,05 (-1,22)	17,57 (-0,7)
Luxemburg	20,51	19,26 (-1,25)	19,29 (-1,22)	20,24 (-0,27)	15,84	15,22 (-0,62)	15,45 (-0,39)	16,43 (0,59)
Málta	19,68	20,74 (1,06)	21,43 (1,75)	21,09 (1,41)	15,55	16,28 (0,73)	16,93 (1,38)	16,58 (1,03)
Hollandia	19,76	19,90 (0,14)	20,68 (0,92)	22,09 (2,33)	15,60	15,86 (0,26)	16,50 (0,9)	17,62 (2,02)
Lengyelország	20,14	19,91 (-0,23)	21,77 (1,63)	21,03 (0,89)	15,98	15,85 (-0,13)	17,05 (1,07)	16,43 (0,45)
Portugália	20,73	20,45 (-0,28)	20,55 (-0,18)	21,12 (0,39)	16,53	16,33 (-0,2)	16,48 (-0,05)	16,88 (0,35)
Románia	21,24	21,15 (-0,09)	21,27 (0,03)	21,36 (0,12)	16,98	16,88 (-0,1)	16,88 (-0,1)	16,95 (-0,03)
Szlovákia	20,29	20,21 (-0,08)	21,29 (1)	20,80 (0,51)	16,11	16,10 (-0,01)	16,86 (0,75)	16,38 (0,27)
Szlovénia	20,76	20,14 (-0,62)	20,85 (0,09)	21,45 (0,69)	15,95	15,77 (-0,18)	16,56 (0,61)	16,91 (0,96)
Spanyolország	20,69	19,86 (-0,83)	19,73 (-0,96)	20,64 (-0,05)	16,40	15,88 (-0,52)	15,81 (-0,59)	16,53 (0,13)
Svédország	20,05	20,71 (0,66)	20,95 (0,9)	21,18 (1,13)	15,68	16,49 (0,81)	16,67 (0,99)	16,94 (1,26)
Svájc	20,12	19,74 (-0,38)	19,82 (-0,3)	21,04 (0,92)	15,71	15,69 (-0,02)	15,91 (0,2)	16,91 (1,2)
Egyesült Királyság	20,37	20,25 (-0,12)	20,36 (-0,01)	21,25 (0,88)	16,07	16,13 (0,06)	16,20 (0,13)	16,87 (0,8)

1. táblázat: Tevékenységek súlyos, hosszan tartó akadályozottságának előfordulása a legalább 55, 65, 75 és 85 éves nők és férfiak esetében, 26 európai országban, 2012-ben

A szerzők külön kiemelik, hogy tanulmányuk és az abban foglaltak egybehangzanak Kenneth Rockwood

kanadai professzor közelmúltbéli véleményével, aki szintén az időskorú lakosság számának növekedését és a súlyos, hosszan tartó tevékenységben akadályozottsággal küzdők konstans arányát prognosztizálja.

TÁRGYSZAVAK: időskorú népesség, egészségesen várható élettartam, egészségesen eltöltött életek, tevékenységek tartós akadályozottsága, EU-SILC, nemzetközi összehasonlítás, Európai Unió, 2008–2014

HORVÁTH BALÁZS

36/2018

A dohányzás, a magas vérnyomás, valamint a szív- és érrendszeri betegségek okozta halandóság tizenöt évet átívelő követéses vizsgálata kínai férfiak körében

Jibin Tan – Xiumin Zhang – Weihua Wang – Peng Yin – Xiaomin Guo – Maigeng Zhou: Smoking, Blood Pressure, and Cardio-vascular Disease Mortality in a Large Cohort of Chinese Men with 15 years Follow-up

International Journal of Environmental Research and Public Health, 2018. 5. sz. 1–9. p.

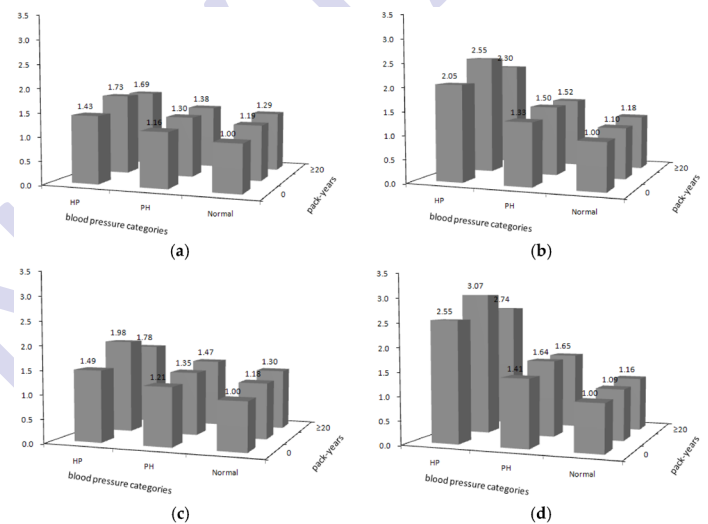
DOI: [10.3390/ijerph15051026](https://doi.org/10.3390/ijerph15051026)

A kardiovaszkuláris (szív- és érrendszeri) betegségek a mortalitás vezető okai. Egy becslés szerint 2016-ban emiatt a világon 17,6 millió ember halt meg, ami 2006 és 2016 között 14,5%-os növekedést jelent. A dohányzást és a magas vérnyomást tekintik a vezető kockázati tényezőnek, ami több mint 120 millió betegségben eltöltött évet jelent az érintetteknek. Kínában a sztrók és az iszkémiás szívbetegség vezeti az elvesztett éveket okozó tényezők rangsorát. A tizennyolc évnél idősebb férfiak körében a világ legnépesebb országában a dohányzás általános, 2010-ben arányuk 54% volt. A magas vérnyomás gyakorisága Kínában gyorsan növekvő tendenciát mutat mind a városokban, mind a falusi térségekben.

A kardiovaszkuláris betegségek és a magas vérnyomás közötti szoros összefüggést már számos alkalommal bizonyították mind a fejlett, mind a fejlődő országokban. A dohányzás e betegségcsoportra gyakorolt hatása is ismert. E két faktor együttes hatását a kardiovaszkuláris betegségek kialakulására viszont alig vizsgálták. Kínában 1990-ben és 1991-ben 49 körzetben/megyében véletlenszerűen 228 459 férfit választottak ki 145 betegségmegfigyelő ponton. A minta reprezentatív nemcsak országosan, hanem mind a városi, mind a falusi területekre. A kiválasztott 40 évnél idősebb férfiak 80%-a vállalkozott a kutatásban való részvételre. A felvételt

képzett egészségügyi dolgozók végezték el, akik információkat szereztek a demográfiai adatokról, az életvitelt befolyásoló tényezőkről (dohányzás, alkoholfogyasztás, a háztartásban használt szilárd tüzelőanyag), a személy egészségi állapotának történetéről, testmagasságáról és testkörfogatáról.

Az 1990–1991-től 2006-ig végzett kutatásban a halál okát halottvizsgálati bizonyítványból állapították meg, és a Betegségek Nemzetközi Osztályozásának 9. verziója (International Classification of Diseases – ICD) szerint kódolták, beleértve az iszkémiás szívbetegséget és a sztrókot, valamint a krónikus reumatikus és a hiperintenzív szívbetegséget, a vérzéses sztrókot, az iszkémiás sztrókot és a tüdővel kapcsolatos szívbetegséget.

1. ábra: A dohányzás (az éves dohányfogyasztás a cigaretta-csomagok számával kifejezve: 0, 0,1–19, ≥20) és a vérnyomás (magas, enyhén magas, normál) együttes hatása a halálozási kockázatokra – (a) összes halálok, (b) kardiovaszkuláris betegség, (c) iszkémiás szívbetegség, (d) sztrók. Az adatok kor, iskolai végzettség szintje, családi állapot, benti légszennyezettség, gyümölcs- és zöldségfogyasztás, alkoholfogyasztás, városias jelleg és régió szerint kiigazítva szerepelnek.

Magas vérnyomásúnak definiálták a részt vevő személyt, ha az interjú előtti két napon vérnyomás-csökkentő szert vett be, illetve ha az asszisztens 140 Hgmm-nél magasabb szisztolés vagy 90 Hgmm-nél nagyobb diasztolés vérnyomást mért. Vérnyomásuk szerint a résztvevőket három csoportba osztották. Normális vérnyomású a személy, ha 120 Hgmm szisztolés és 80 Hgmm diasztolés értéknél kisebbet mértek, enyhén magas vérnyomású a résztvevő (prehipertenzió) 120–139 Hgmm közötti szisztolés és 80–89 Hgmm közötti diasztolés mérés esetén. Az ennél magasabb értékeknél magas vérnyomású betegről beszélünk.

A tanulmányban a szerzők meghatározták a családi állapotot (házas, nem házas), az oktatásban eltöltött időt (hat év vagy kevesebb, hat évnél több), a dohányzási szokást (soha nem dohányzott, illetve az évente elfogyasztott cigarettacsomagok mennyiségét, ahol egy csomag = húsz cigaretta), az alkoholfogyasztást (nem rendszeres ivó, heti 0–17 ital (1 ital = 14 g tiszta alkohol), heti 18–35, heti több mint 35 ital), a testtömegindexet, a friss zöldség- és gyümölcsfogyasztást, a lakáson belüli légszennyezést (a szilárd tüzelés használatát fűtésre és főzésre, igen-nem), a lakás városi vagy falusi jellegét és annak Kínán belüli északi vagy déli régióban való elhelyezkedését.

A dohányzás és a magas vérnyomás kombinált hatásának vizsgálatára a résztvevőket hat csoportba sorolták a dohányzási státusz (soha nem dohányzott, 1–19 csomaggal, illetve legalább húsz csomaggal szívott évente) és a vérnyomás (normál, enyhén magas, magas) besorolása szerint. A különböző tényezők hatásának értékelésére három modellt használtak, hogy megállapítsák az asszociációs kapcsolatot a vérnyomás és bármely okkal összefüggő halálozás, a kardiovaszkuláris, az iszkémiás szívbetegség és a sztrók következtében bekövetkezett elhalálozás között. Az első modell a kort, a második – kettő kivételével – a felsorolt változók mindegyikét, a harmadik a város-falu és a déli-északi régió dimenziót tartalmazta. A referenciacsoportot a nem dohányzó, normál vérnyomású személyek alkották.

A résztvevők 27,5%-a soha nem dohányzott, de 48,2%-uk több mint húsz csomag cigarettát elszívott évente. Átlagéletkoruk 54,7 év volt, a BMI (testtömegindex) átlaga mindössze 21,8 kg/testmagasság a négyzetben. A válaszolók 71,1%-a falun élt, 45,9%-uk az északi régióban. A meginterjúvoltak 66,4%-a kevesebb, mint hat osztályt járt iskolába. A sokat dohányzók többsége nagyivó, kevésbé iskolázott, falun él, szilárd tüzelőanyagot használ, továbbá kevés friss gyümölcsöt és zöldséget fogyaszt.

A vizsgálat tizenöt éve alatt 52 795 fő halt meg, közülük 18 833 kardiovaszkuláris, 3744 iszkémiás szívbetegség, 11 288 fő pedig sztrók következtében. A kutatásban vizsgálták, hogy 10 Hgmm szisztolés vagy diasztolés vérnyomásnövekedésnek milyen hatása van a fenti halálokokra. Egy ilyen mértékű növekedés a kardiovaszkuláris megbetegedéseknél 16, az iszkémiásoknál 8, míg a sztróknál 20%-kal növelte a halálozási valószínűséget. Érdekes, hogy a diasztolés érték emelkedése nagyobb hatással volt a halandóság növekedésére. A vérnyomás 10 Hgmm-rel való emelkedése mindhárom modellben jól kimutathatóan megnövelte

a bármely okból bekövetkező, a kardiovaszkuláris, az iszkémiás és a sztrók okozta halálozási valószínűséget. A referenciacsoporthoz képest a magas vérnyomásúak 2,5–2,7-szer nagyobb valószínűséggel kapnak sztrókot.

Az évente húsz vagy több csomag cigarettát elszívók bármely ok miatti halálozási valószínűsége a referenciacsoporthoz képest 21%-kal nagyobb. A kardiovaszkuláris betegségeknél 1,14, az iszkémiás szívbetegségeknél 1,22, a sztróknál 1,14-szeres szorzókkal fejezhető ki a dohányzás okozta mortalitásemelkedése. Hasonló eredmények mutathatók ki a megnövekedett halandóságra vonatkozóan a naponta elszívott cigarettamennyiség, a dohányzási státusz (soha nem vagy csak korábban dohányzott, illetve jelenleg is dohányzik) és a dohányzás időtartama (húsz évnél kevesebbet, több mint húsz éve cigarettázik) között.

A magas vérnyomásban szenvedő, dohányzó emberek megnövekedett halandósági valószínűségét ez a vizsgálat is bebizonyította, de a kutatás egyik meglepő eredménye, hogy az évente 1–19 csomag cigarettát szívók halálozási kockázata valamivel nagyobb, mint a húsz vagy több csomagot elfüstölőké. E megállapítás igaz mind a négy haláloki főcsoportra (minden okbeli, kardiovaszkuláris, iszkémiás, sztrók).

A soha nem dohányzó, normál vérnyomású emberekhez képest a magas vérnyomású, évente húsz vagy több csomag cigarettát elszívók kardiovaszkuláris, iszkémiás és sztrók okozta halálozási valószínűsége rendre a következő szorzókkal fejezhető ki: 2,30, 1,78 és 2,74. E valószínűségek hasonlóak a korábbi kínai vizsgálatokhoz, de kisebbek, mint az európai és amerikai értékek, ami a kínai népesség alacsonyabb vérzsírszintjével lehet kapcsolatban. Egy Japánban végzett kutatás arra is következtetésre jutott, hogy a dohányzás abbahagyása a kardiovaszkuláris betegségből eredő halálozás csökkenéséhez vezet, függetlenül a dohányzás időtartamától és a naponta korábban elszívott cigaretta számától. Az 1–19 csomagnyi cigarettát elszívók veszélyeztetettsége megmagyarázhatatlanul magasabb, mint a húszat vagy többet elszívóké, és ami még érdekesebb, hogy e csoporton belül is a 0,1–9 csomagot elfüstölők nagyobb halálozási kockázatúak a 10–19 csomagot évente elcigarettázókhoz képest.

További kutatások szükségesek, hogy megismerjék a dohányzás mennyisége és a kardiovaszkuláris halálozás kockázata közötti nem lineáris asszociációs kapcsolatot a magas vérnyomású betegek körében. Kínában a dohányzás visszaszorítása a legfontosabb népegészségügyi feladatok egyike, mert a kínai férfiak körében a halálozások 20%-a a dohányzásra vezethető vissza.

A 2010-ben egymillió ilyen okbeli halálozás 2030-ra kétmillió, 2050-re hárommillió főre növekedne, ha a jelenlegi dohányzási szokások nem változnának meg.

A kutatás hiányosságai közé tartozik, hogy a férfiakra szorított, bár a nők dohányzási gyakorisága még a 3%-ot sem éri el, ami az utóbbi két évtizedben alig változott. A szerzők nem vizsgálták továbbá a fizikai aktivitást, a vércukor- és vérzsírszintet, amelyek hatással lehetnek a magas vérnyomású, dohányzó emberek különböző betegségeinek halálos kimenetelére.

TÁRGYSZAVAK: halandóság, dohányzás, alkoholfogyasztás, magas vérnyomás, szívbetegségek, férfiak, Kína

HAJNAL BÉLA

37/2018

Termékenység és párkapcsolat a válság és a társadalmi konszolidáció idején a Nyugat-Balkánon

Mathias Lerch: Fertility and union formation during crisis and societal consolidation in the Western Balkans *Population Studies*, 2018. 2. sz. 217–234. p.

DOI: [10.1080/00324728.2017.1412492](https://doi.org/10.1080/00324728.2017.1412492)

1990 óta a közép- és kelet-európai régióban tapasztalható erőteljes termékenységszökkenés két fő eleme a gyermekvállalás elutasítása, illetve elhalasztása. Mindkét tényező a szocializmus bukása utáni válsággal, majd az azt követő gazdasági fejlődési szakaszban rejlő új lehetőségekkel magyarázható. A tanulmány szerzője azt a hipotézist vizsgálja, hogy a Nyugat-Balkánon bekövetkezett átmenet során olyan kétszakaszos termékenységi válasz valósult meg, amely először a magasabb sorszámu születések számának csökkenését, később viszont már a családalapításnak és az első gyermek vállalásának az elhalasztását is jelentette. Emellett az 1980 és 2010 közötti időszakra összehasonlítja a nyugat-balkáni termékenységi trendeket a kelet- és közép-európai országokéval, a vizsgált jelenségekre vonatkozó közvetlen és közvetett becslések, illetve független források felhasználásával.

Az eredmények a reprodukció magatartás intenzitásával kapcsolatos jelentős bizonytalanságokra derítenek fényt. A kilencvenes években a régió hivatalos statisztikái alulbecsülték a termékenységet, egyebek mellett a születések hiányos nyilvántartásba vétele, a kormányhivatalok hibás adatforgalma, valamint a veszélyeztetett helyzetben lévő népességcsoportokkal kapcsolatos definíciók, teljeskörűség és becslések problémái miatt. A mintavételes adatgyűjtéseken

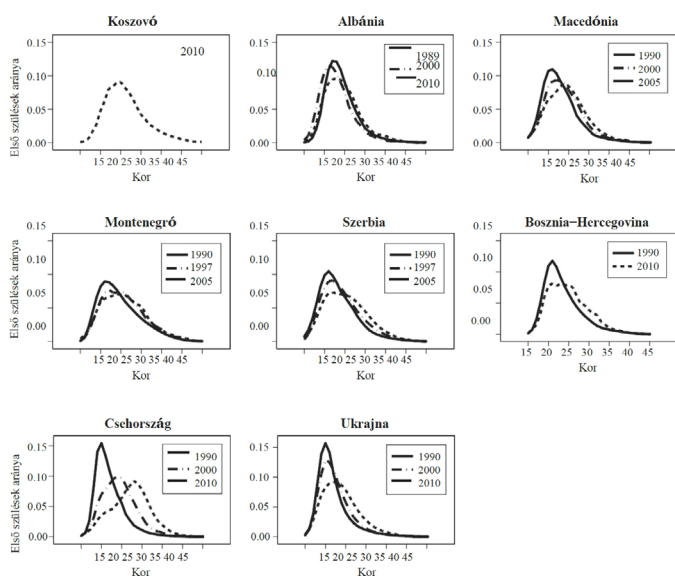
alapuló becslések ugyanakkor a mintavételi torzítások miatt többnyire felülbecsülték a termékenységet. A népszámlálások hasonló adatainál viszont nem jelentek meg a migráció miatti kiválasztás torzításai. A kétezres éveket már a termékenységre vonatkozó jobb mérések jellemezték, ideértve, hogy a különböző források alapján kimutatott trendek összhangba kerültek, akárcsak a családalapításra vonatkozó hivatalos statisztikai, illetve mintavételes felvételi adatok. E trendek elemzése igazolta a bevezetőben említett hipotézist.

Az első észrevétel, hogy a teljes termékenységi arányszám (TFR) nem zuhant a legmélyebb szintekre a Nyugat-Balkán súlyos válságainak időszakában. A termékenységi átmenet terén 1980-ig kevésbé előrehaladott országokban a csökkenés üteme hasonló volt 1990 előtt és után. A születésszám csökkenése az idővel és – a klasszikus modellnek megfelelően – a magasabb paritású nőktől az alacsonyabb szint felé terjedt, még a háború sújtotta Koszovóban is. Más országokban, amelyekben a TFR az egyszerű reprodukciós szint körül volt 1980-ban, a termékenység ugyanazon a szinten maradt, sőt ideiglenesen akár emelkedett is a boszniai háború idején. A születésszám válsággal összefüggő visszaesésére csak Bosznia-Hercegovina és Szerbia szolgáltatott példát közvetlenül a háború után, amikor gazdaságuk lényegében összeomlott. A termékenység visszaesése azonban mind intenzitásában, mind időtartamában változó volt.

A másik fontos megjegyzés a házasság és az első gyermekvállalás későbbre halasztásának trendjére vonatkozik. Ez a fajta magatartás valójában már 1990-től megfigyelhető volt a fejlettebb országokban, amelyekben leginkább gyakori volt a középfokúnál magasabb szintű iskolai végzettség, majd az 1990-es évtized végétől, a gazdasági talpra állás időszakában ez továbbterjedt a régió többi országában is. A későbbre halasztás üteme azonban korlátozott volt, és a nők jelentős számú kisebbsége továbbra is fiatalon szülte meg első gyermekét és/vagy vállalt nagy családot, a háborúk okozta bizonytalanságok, a Nyugat-Európával kialakult társadalmi kapcsolatok, valamint a középfokú végzettséget meghaladó iskolázottság terjedése ellenére.

Bár ez a halasztó magatartás jelentősebb szerepet kapott a termékenység visszaesésében a Nyugat-Balkánon, mint Ukrajnában vagy Oroszországban, a kétgyermekes családmodell mégis inkább fennmaradt, mint Kelet- és Közép-Európa országaiban, ahol erősebben érvényesült a gyermekvállalás elhalasztása. Ez utóbbiakkal ellentétben az első gyermek születésének későbbre tolása csak kis mértékben járult hozzá a nyugat-balkáni termékenység szintjének csökkenéséhez. A gyermekvállalási magatartás e viszonylagos rugalmassága nyújt

magyarázatot arra, hogy ebben a régióban (talán Bosznia-Hercegovina kivételével) miért nem zuhant tartósan még mélyebb szintre a termékenység. Ez azért meglepő, mert ezekben az országokban az általános bizonytalanság sokkal súlyosabb volt, mint Kelet- és Közép-Európában, miközben 1990-ben hasonlóak voltak a termékenységi szintek, és a régió országainak felében ugyancsak hasonlóak voltak a későbbi társadalmi-gazdasági változások. Mindenesetre a nyugat-balkáni termékenységi trendeket látva érdemes lenne átgondolni a válságok és fejlődés által kiváltott népességi reakciókra vonatkozó eddigi demográfiai elméletek helyességét.

1. ábra: Első szülések relatív korszpecifikus arányai a Nyugat-Balkán országaiiban, Csehországban és Ukrajnában, az 1990 és 2010 közötti években

Források: Human Fertility Collection (HFC), Human fertility database (HFD), valamint a szerző saját becslései (népszámlálási és népmozgalmi adatok alapján).

A háború által érintett országokban a termékenység szinten maradása összhangban van a más konfliktusos területeken, például Tádzsikisztánban vagy Irakban tapasztaltakkal. A Nyugat-Balkánon ez összefüggésben van az erőszak, a nacionalista ideológiák, az érintett népességcsoportok elnéptelenedéstől való félelme által meghatározott társadalmi környezettel. Kormányzati és egyházi narratívák hangsúlyozzák a nők reprodukív szerepét a népesség stabilitásának megőrzésében (szemben a férfiakéval, akiknél a katonaság a fő szempont), miközben a családtervezés és a művi abortusz átmenetileg korlátozás alá került. Mindez a hagyományos nemi szerepek újjáéledéséhez is vezetett, beleértve a nők védelmét és alárendeltségét, amelyeket tovább erősített az etnikai polarizáció, az etnikumok közötti félelem és bizalmatlanság. Ráadásul nem lehet

figyelmén kívül hagyni a katonai szolgálatnak és a házastársak átmeneti elválásának, valamint a nemi erőszaknak a jelentőségét a fiatalok termékenységi szintjének fenntartásában. Általánosan megállapítható, hogy fennmaradtak a történelmileg kialakult családi magatartások a régióban, nem utolsósorban a hagyományos társadalmi intézményeknek köszönhetően. Földrajzi és történelmi okok miatt a Nyugat-Balkánon 1950-ig éltek a patriarchális rokoni struktúrák. Bár ezeket a struktúrákat a szocialista rendszerek saját hatalmuk megvédelése és a nők státuszának emelése érdekében igyekeztek felszámolni, a kilencvenes évek gyenge államai idején volt a patriarchális rendszereknek egy átmeneti feltámadása. A szocialista rendszer összeomlásakor a hagyományos rokoni struktúrák töltötték ki az ideológiai és szabályozási vákuumot, valamint támogatták az egyének anyagi és fizikai biztonságát egy válságokkal, társadalmi zavarokkal teli korszakban. A szerző szerint ez a családi magatartásokban mutatkozó rugalmasság a hagyományos társadalmi berendezkedés morális felsőbbségének folytonosságát igazolja.

A társadalmi hagyományok újraéledése hosszabb távon hat a válság időszakát követően. A tradicionális családi értékek tovább élnek a fiatalok körében, és a patriarchális jellemzők is tovább érvényesülnek a reprodukív magatartásokban. Mindez gátolta a családra vonatkozó nyugati elképzelések és normák terjedését a kétezres években. Ukrajnában és Magyarországon például az emelkedő életszínvonal, valamint az új oktatási és gazdasági lehetőségek megjelenése a lassú társadalmi változások mellett feszültségek kialakulásához vezethetett. Ugyanakkor a nyugat-balkáni fiatalok inkább a konformizmust választották, nem borítva fel a családalapítás hagyományos normáit, mivel számukra a család továbbra is a társadalmi biztonsági háló legfontosabb eleme.

Összefoglalva megállapítható, hogy a nyugat-balkáni termékenységi minták változásai rámutatnak a társadalmi és kulturális tényezők fontosságára az emberek gyermekvállalási magatartásában, a politikai és gazdasági változások során. A tanulmány országos trendeket vizsgált, de a későbbiekben kutatni kell majd az országokon belüli társadalmi és kulturális eltéréseknek, az egyes népességcsoportok magatartásának, a hagyományos szociális intézményeknek a társadalom különböző rétegeinél érvényesülő, eltérő hatásainak szerepét is.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, párkapcsolat, válság, fejlődés, rendszerváltozás, Nyugat-Balkán

RÓZSA GÁBOR

38/2018

Miért befolyásolja a szülők élettartama gyermekeik várható élettartamát?

Denny Vågerö – Vanda Aronsson – Bitte Modin: Why is parental lifespan linked to children's chances of reaching a high age? A transgenerational hypothesis
SSM Population Health, 2018. 4. sz. 45–54 p.

DOI: [10.1016/j.ssmph.2017.11.006](https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2017.11.006)

Alapfeltevés, hogy a túlélés képessége az idős kor eléréseig továbbítható generációkon keresztül. E képesség öröklődését nem lehet redukálni csak a szülők kapcsolati státuszára, szociális helyzetére, a gyermek(ek) születésének időpontjára, illetve az örökölt gének jellemzőire. Minden társadalmi csoportban és minden családtípusban jelen van a túlélés képessége, amely a személyek heterogenitásának köszönhető. A túlélés képessége egy életen át tartó tanulási folyamat, és nagyban függ attól, hogy milyen impulzusok érik az adott személyt az élete korai szakaszában, milyen tapasztalatokat gyűjt, kikre számíthat az életében. A rugalmasság képessége is összefüggésbe hozható a túléléssel. Minél nagyobb ez a rugalmasság, annál nagyobb eséllyel él tovább az adott ember. Emellett léteznek a hosszú életért felelős biológiai feltételek is, a gének, amelyek segítik a rugalmasságot és a túlélést. Kutatások alapján megállapítható, hogy ezek a gének családon belül öröklődhetnek.

A következőkben egy olyan vizsgálat kerül bemutatásra, amelyben a négy vizsgálati csoport:

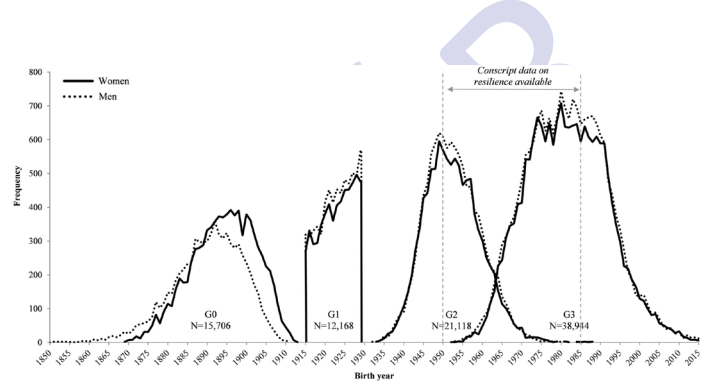
1. a szülők (G0)
2. a gyermekeik (G1)
3. a következő két generáció apái (G2)
4. a következő két generáció fiai (G3)

A kutatás során információkat kívántak szerezni az interjúalanyok pszichológiai állapotáról, illetve a rugalmasság képességének mértékéről. Az interjúkat minden interjúalany esetében a 18 éves kort betöltve készítették el. Az alapfeltevés szerint összefüggés mutatható ki a rugalmasság képessége és a halandóság között, generációkon belül és generációkon keresztül.

A kutatási kérdések a következők voltak:

1. A szülők halálának időpontjából következethető-e az utódok halálozási kockázata felnőtt- és időskorban?
2. Amennyiben igen, akkor a hosszabb ideig élő szülők a gyermekeik számára egy sokkal kedvezőbb társadalmi helyzetet jelöltek-e ki?
3. Hogyan hasonlítható össze a szülők és gyermekek élettartama? Milyen közös vagy éppen különböző pontok vannak?

4. A rugalmasság képessége:
 - a) feltételezi-e a későbbi halálozást a G2-es vizsgálati csoportban;
 - b) generációkon keresztül is öröklődhet-e (a G2-es vizsgálati csoport apáitól a G3-as csoport fiainak);
 - c) megjósolhatóvá válik-e a hosszú élettel összefüggésben a korábbi családi generációkban (a G0-ás és a G1-es férfi és női vizsgálati csoportok összehasonlítása a G2-es és G3-as férfi csoportokkal)?

1. ábra: A G0, G1, G2 és G3 csoportok születési éveinek eloszlása nemek szerint

Megállapítható, hogy a szülők hosszú élete befolyással van gyermekeik várható élettartamára. Ez a hatás viszonylag szerény mértékben, de határozottan érvényesül. A gyermekek várható élettartama nem következik a szülők szociális helyzetéből, társadalmi csoportjából és kapcsolati állapotából (a gyermek születésekor). A kutatási eredmények szerint – összhangban más szerzők korábbi elméleteivel – a rugalmasság genetikai úton nem öröklődhet, nem programozható. A rugalmasság képessége az élet korai szakaszában alakul ki, amiben a szocializációs és a kulturális hatások játszanak főszerepet. A vizsgálatok során továbbá azt találták, hogy a kevésbé rugalmas (alacsony rugalmassági pontszámot kapó) férfiak nagyobb arányban haláloznak el felnőttkorban. A G0-ás férfiak és nők (szülők) csoportjában lévő személyek halálának időpontja összefüggést mutat a G1-es csoport (gyermekek) felnőttkori vagy időskori halálozásával. Minden társadalmi csoportban megnövekedett élettartamot vizsgáltak a kutatás során. A vizsgálat kiegészítése szempontjából releváns lehet más típusú elméletek, illetve új típusú megközelítések (például epigenetika, epidemiológia) bevonása, amelyekkel árnyaltabb képet kaphatunk a jelenségről.

TÁRGYSZAVAK: interjúmódszer, élettartam, szülők, gyermekek, szocializáció, kulturális hatások, rugalmasság, halandóság

39/2018

Kína vonzza a jól képzett bevándorlókat: a meglévő stratégiák és gyakorlatok áttekintése és összehasonlítása

Attracting skilled international migrants to China: A review and comparison of policies and practices
Centre for China and Globalization (CCG)
Geneva, 2017, International Labour Organization and International Organization for Migration. 1–110. p.
URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-beijing/documents/publication/wcms_570674.pdf

A több mint egy évtizede a világ gyaraként emlegetett Kínában a gazdaság nagyléptékű megújítási folyamata megy végbe. A munkaerőigényes modell felől egyre inkább a szolgáltatásnyújtási és a technológiai irány felé halad. Felismerve a képzett munkaerő és a szakemberek alkalmazásának sürgető igényét, a meglévő demográfiai tendenciák nyomására a kínai kormány az elmúlt évtizedben ezek elősegítésére többféle módon próbál a világ minden tájáról szakembereket vonzani az országba.

Az alatt a rövid időszak alatt, amíg ezek a stratégiák megvalósultak, számos kínai szakember tért vissza a tengerentúrról, és növekszik a külföldről Kínába érkezők száma is. Mindezzel további fejlesztések számára kínálva lehetőséget, ami különösen igaz a zöldkártya-rendszer jelenleg is zajló reformjára Kínában. A riport célja, hogy hasznos, gyakorlati tanácsokat nyújtson arra vonatkozóan, miként tudja Kína fejleszteni meglévő stratégiáit a szakképzett munkaerőért folyó versenyben.

A kutatás kétféle típusú adatelemzésen alapul; célja feltárni, milyen fejlesztésre szoruló területek vannak még ezekben a stratégiákban. Az első a hasonló programok tanulmányozása az említett célok megvalósulásáért három ország – Németország, Japán és Szingapúr – mintáján keresztül. A második esetben találmásra kiválasztott nemzetközi szakértőkkel folytatott kérdőíves felmérések nyitott kérdéseire adott válaszok szolgáltattak adatokat.

A jelentés először egy minőségi összehasonlítást közöl Kínáról és a további három országról az előírásokat, a rendszereket és azok működését elemezve a magasan képzett munkavállalók szempontjából, beleértve a jogokat és az azokhoz tartozó kötelezettségeket. A jelentés részletesen elemzi a főbb előírásokat és eljárásokat: a vízumigénylést és egyéb adminisztratív teendőket, illetve azt, hogy milyen akadályokkal és problémákkal szembesülnek a Kínában és a többi országban dolgozó külföldiek.

Az elemzés összehasonlítja, milyen rangsor alakult ki ezen országok között a külföldi szakemberek csalogatását célzó folyamatban. Szingapúr különösen sikeres a magasan képzett munkaerő vonzásában, illetve a képzett, külföldi munkaerő abszolút számában is. A rangsor végén Japán áll, ahol a külföldi munkaerő csak korlátozottan van jelen a munkaerőpiacon és a teljes népességben egyaránt. Ugyanakkor a kormány által nemrégiben indított célprogram javíthatja Japán helyzetét. Az új eljárásrend hatékonyságát érdemes lesz kutatni, amint további adatok is rendelkezésre állnak. Németország – különösen az Európai Unió kék-kártya-rendszerén keresztül – a kialakult rangsor közepén helyezkedik el. Ez a három esettanulmány három különböző lehetőséget kínál, ugyanakkor meg kell említeni, hogy a szingapúri gyakorlat aránytalanul nagy versenyt eredményez a munkaerőpiacon.

A tanulmány bemutatja a kínai Ezer tehetség program külföldiekre vonatkozó eredményeit, továbbá megállapítható, hogy jól halad a zöldkártya-rendszer bevezetése, amelyet már Németország és Szingapúr is sikerrel alkalmazott. A helyi hatóságok lépései Sanghaj és Peking részéről szintén előremutatóak, de ezek a szabályozások még mindig további tisztázást igényelnének.

Kis elemszámú mintát alkalmazó felmérések alapján végezték a kutatást, amelynek során a megkérdezetteknek olyan kérdésekre kellett válaszolniuk, mint a véleményük az adott ország ügyintézési folyamatairól (például vízumigénylés), a munkakörülményekről, a megérkezés utáni közvetlen tapasztalataikról, az adórendszeréről, az egészségügyről, a házastársak és gyermekek részére nyújtott szolgáltatásokról és ellátásokról, illetve a különféle kulturális lehetőségekről. A kutatók összesen 39 főt kérdeztek, ebből tizenegyen Szingapúrban, nyolcan Japánban, tíz-tíz fő pedig Németországban és Kínában dolgozik.

Kína alacsony pontértéket kapott lényegében az összes zárt és nyitott kérdésben egyaránt, és nem mutatkozott szignifikáns különbség a kínai és a nem-ázsiai munkavállalók válaszai között sem. Németország szintén rosszul teljesített olyan kérdésekben, mint a kulturális lehetőségek és az adórendszer, bár a kapott eredményeket némileg torzította, hogy a csoportban felülreprezentáltak voltak a kínai nemzetiségűek, köztük számos gyermektelen párral és egyedülállóval. Szerintük a német kultúrához való igazodás bonyolult, mert nagyban különbözik a kínai társadalmi normáktól, a gyermekteleneket pedig magas adók terhelik. Mindközben a Kínába érkező nyugatiak is kultúrsokkról számoltak be.

A tehetséges munkaerő globális mobilitásának elősegítéséről folytatott Kína–Európai Unió párbeszéd felhívja a figyelmet az ösztöndíjak fontosságára, amely kezdeményezésekben Szingapúr az élen jár. A tanulmányhoz kapcsolódóan lezajlott egy nyitott kutatói fórum Kantonban, 2016. január 20-án, szoros együttműködésben a kínai államigazgatás szakértőkkel foglalkozó külügyi szervével. A kapott válaszok rámutatnak, hogy a kínai kutatások és projektek költségeinek tervezésénél tekintettel kell lenni a megfelelően képzett külföldi munkatársak toborzására is.

A levont következtetések alapján a legfontosabb feladatok és javaslatok Kína számára a következők:

- Az országban élő külföldi szakemberek véleménye szerint a kínai ügyintézési eljárások szétaprózottak, és nem világos az indoklásuk. Ezért az olyan ügyviteli teendők, mint a vízumigénylés, munkavállalói engedély beszerzése és az ezekhez hasonló eljárások egyszerűsítése növelhetné Kína vonzerejét a külföldi szakemberek számára.
- Összehasonlítva a többi három országgal, Kína viszonylag magas követelményeket támaszt a szakemberekkel szemben, ezáltal megelőzve a beáramlásukat, amennyiben nem számítanak területük különösen kiemelkedő szaktektintélyeinek.
- A kínai kormány a jelentkezőktől rengeteg személyes információt kér, és a legkülönbélebb feltételeket szabja. Mindezzel közvetve eltántorítja a jelentkezőket a letelepedéstől. Ezért ha Kína kevésbé körülményes utat biztosítana a tartós letelepedés megszerzéséhez, akkor hosszú távon több szakember választaná Kínát lakóhelyéül.
- A házastársak és a gyermekek számára nyújtott lehetőségek bőséges kínálata nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a külföldi csúcserőtelmiséget az országba vonzza. Annak érdekében, hogy Kína fejleszthesse versenyképességét a nemzetközi tehetségsz piacon, nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie a házastársak és gyermekek számára nyújtható lehetőségekre, mint például a szociális juttatások, a gyermekek oktatása, valamint álláskeresési segítség a házastársak számára.
- A kormánynak fel kellene hagynia azzal a gyakorlattal, hogy a magasan képzett munkaerő letelepedésének érdekében a vízum megszerzésének előfeltétele a munkavállalói engedély. Ezzel Kína nemcsak több külföldi tehetséget vonzana, hanem növelhetné a már jelen lévő külföldi szakemberek mobilitását is a kínai munkaerőpiacon.
- Ahogy a külföldi diákok száma hirtelen megnövekedett az utóbbi évtizedben, Kínának lehetővé kellene tennie a közvetlen utat ahhoz is, hogy ezek a hallgatók tanulmányaik végeztével azonnal munkába tudjanak állni az országban.
- A kínai kormány elindított számos nagy volumenű programot mind nemzeti, mind tartományi szinten annak érdekében, hogy a kutatók számára vonzó célország legyen. Ennek ellenére az adminisztrációs ügymenet és a vonzerőt célzó programok időigényesek és nehezen ültethetők át a gyakorlatba. Ha ezeket célzottabban fejlesztenék, hatékonyabbak lehetnének.
- Kína igyekszik liberalizálni szabályozási rendszereit és az általános rendelkezéseket a külföldi tehetségek kilátásainak javítására, ugyanakkor az egyszerűsítés megvalósulása viszonylag lassú ütemben halad és további fejlesztésekre szorul.
- Kínában párhuzamosan több minisztérium felügyelete alatt is zajlanak tehetségek csalogatására irányuló programok. Ez az adminisztrációs széttagozottság megoldódna egy erre irányuló, integrált kormányzati platform létrehozásával.

Mindezek alapján elmondható, a külföldi tehetségekért vívott globális versenyben – illetve a tengerentúlról távozott kínai szakemberek visszacsalogatásához – további reformok szükségesek.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlás, foglalkoztatáspolitikai, szakképzett munkaerő, nemzetközi összehasonlítás, Kína

CSIKÁSZ-NAGY ÁGNES

40/2018

Migrációs törekvések és migrációs kultúrák: esettanulmány az ukránok Európai Unió felé irányuló migrációjáról

Christoph Van Mol – Erik Snel – Kenneth Hemmereichs – Christiane Timmerman: Migration aspirations and migration cultures: A case study of Ukrainian migration towards the European Union

Population, Space and Place, 2017. 5. sz. 1–11. p.

DOI: [10.1002/psp.2131](https://doi.org/10.1002/psp.2131)

Igen bőséges kutatási anyag áll rendelkezésre azon makroszintű, középszintű és mikroszintű tényezőket illetően, amelyek az emberek külföldre költözésének okait taglalják. E tanulmányban a szerzők a meglévő

szakirodalom kiegészítésére törekedtek azzal, hogy feltárták, milyen eltérő módokon befolyásolják a közép-szintű tényezők a migrációs törekvéseket egy országon belül. Ukrainát választva esettanulmányként elsősorban arra koncentráltak, hogy két különböző régióban élő egyének migrációs törekvései hogyan magyarázhatók egyrészt családtagjaik nemzetközi szociális hálózatával, másrészt pedig külföldön élő barátaikkal. Ezenkívül azt is vizsgálták, hogy szerepet játszanak-e a regionális migrációs jellegzetességek és ezek kölcsönhatásai a transznacionális hálózatokkal való kapcsolattartás gyakoriságában.

Az elemzések az EUMAGINE¹ projekten alapulnak, és arra utalnak, hogy a regionális migrációs jellemzők és a transznacionális társadalmi kapcsolatok kölcsönhatása kulcsfontosságú a migrációs rendszerek hanyatlásának értelmezése szempontjából.

A tanulmány két hipotézist fogalmaz meg a közösségi hálózatok és a származási közösségek jellemzőiről. A szerzők elsősorban arra számítottak, hogy azok a válaszadók, akik gyakrabban tartják a kapcsolatot külföldön élő rokonaikkal és barátaikkal, nagyobb valószínűséggel rendelkeznek migrációs törekvésekkel. Másodsorban, feltételezték, hogy a magas kivándorlással jellemzett régiókban a válaszadók kevésbé rendelkeznek migrációs törekvésekkel a negatív visszacsatolások miatt. Az eredmények csak részben erősítik meg mindkét hipotézist.

Először, az elemzés kimutatta, hogy azok a személyek, akik gyakrabban érintkeztek külföldi családtagokkal, nagyobb valószínűséggel rendelkeznek migrációs törekvésekkel. Ugyanez az összefüggés azonban nem állapítható meg a baráti kapcsolattartás gyakorisága esetén, és ez a tény az idővel változó migránshálózatok összetételével állhat kapcsolatban. Például messzemenően bebizonyosodott, hogy az otthonnal tartott kapcsolatok gyakorisága csökken az idő múlásával, és ez különösen igaz a kiterjedt családi kapcsolatokra és a távolság miatt felbomló barátságokra. Végére is a kapcsolatok fenntartása jelentős erőfeszítést és időt igényel, a „kivándorlók fizikai távolléte pedig akadályozza a kapcsolatok ápolását és fokozatosan csökkenti az érintkezés gyakoriságát”. Ezenkívül „a családtagok segítségének és a strukturális beágyazottság magas szintjének kombinációja azt jelenti, hogy a rokon kapcsolatok mind kognitív

szempontból, mind időigényesség szempontjából kevésbé megterhelőek, mint a nem rokon kapcsolatok”. Ebben az értelemben a nemzetközi családi kapcsolathálózatok logikailag a migrációs törekvésekhez kapcsolódnak erősebben.

Másodsorban, az elemzés eredményei arra utalnak, hogy elvben nincs statisztikailag szignifikáns különbség a migrációs törekvésekben az alacsony és a magas migrációjú régiókban élők között. Érdekes azonban, hogy az alacsony kivándorlású régiókhoz képest a magas kivándorlású régiókban a külföldi családtagokkal való gyakoribb kapcsolattartás kevésbé kapcsolódik a migrációs törekvésekhez. Ugyanez nem mondható el a külföldön élő barátokkal való kapcsolattartás gyakoriságáról, amely összefüggésben állhat a transznacionális baráti kapcsolatok ritkulásával az idő múlásával, valamint a nem rokon kapcsolatok strukturális beágyazottságának alacsonyabb szintjével. Ezzel szemben a külföldön élő rokonok negatív kivándorlási történetei, úgy tűnik, nagyobb befolyással vannak a migrációs törekvések megfékezésére a migrációs kultúra által jellemzett régiókban. E kapcsolat mechanizmusainak feltárása azonban jövőbeli kutatások feladata.

Feltételezhető például, hogy a magas migrációjú régiókban a migráció mindenütt jelen van a közeli környezetben élő barátok és rokonok történeteiben, ami a negatív visszacsatolás kumulatív hatásában nyilvánul meg. Következésképpen a potenciális kivándorlók szélesebb társadalmi körben és gyakrabban szembesülnek negatív történetekkel, így több információval rendelkezhetnek a kivándorlás hátrányairól. Ezek az eredmények összhangban állnak a Törökországban végzett, magas és alacsony kivándorlású térségek migrációs törekvéseinek összehasonlításával foglalkozó kutatás eredményeivel, azt is szemléltetve, hogy az Európával kapcsolatos vélemények jelentősen negatívabbak voltak a magasabb kivándorlású térségben az alacsony kivándorlásúval szemben.

A család visszacsatolási mechanizmusa ebben az esetben „fordulópontot” jelenthet, ugyanis a jól megalapozott forrásból származó negatív információ csökkentheti a migrációs törekvéseket. Az alacsonyabb kivándorlású régiókban ez a halmozott hatás hiányozhat, mivel előfordulhat, hogy csak egy visszacsatolás létezik családon belül, a szélesebb közösségbeli többszörös visszacsatolások helyett. Ez azt is megmagyarázhatja, hogy miért nem befolyásolja nagyobb mértékben a migrációs törekvéseket, azonban az e kapcsolat mögötti mechanizmusokat leginkább a kibocsátó ország közösségeiben végzett kvalitatív kutatások képesek feltárni.

¹ Az EUMAGINE egy 2010 és 2013 között végrehajtott, az Európai Bizottság által finanszírozott kutatási projekt, amelynek során az emberi jogok és a demokrácia szempontjainak hatását vizsgálták a vándorlási szándékokkal és döntésekkel kapcsolatban. A vizsgált országok: Marokkó, Törökország, Szenegál és Ukrajna.

A szerzők nem hallgatják el a tanulmány korlátait sem. Először is, az adatok nem tesznek lehetővé ok-okozat jellegű értelmezéseket, mivel keresztmetszeti adatokon alapulnak. Jövőbeli tanulmányok hosszmetzeti megközelítésekből kovácsolhatnak előnyt, lehetővé téve az időbeli változások nyomon követését, továbbá a növekvő kivándorlás, a transznacionális szociális kapcsolatok és a migrációs törekvések közötti összefüggés pontosabb körülhatárolását. Másodsor, a szerzők adatmodelljei által megmagyarázott variancia meglehetősen alacsony, ami arra utal, hogy olyan egyéb tényezőket is figyelembe kell venni, amelyeket ebben a tanulmányban nem vizsgáltak. Elképzelhető például, hogy a migrációs törekvések variációit személyiségjellemzők magyarázzák. Kimutatták például, hogy a helyi lakossághoz viszonyítva a kivándorlók eltérő kapcsolódási móddal, magasabb teljesítmény- és hatalommotivációval és alacsonyabb hovatartozási és családközpontúság-motivációval rendelkeznek. Ugyancsak a jövőbeli kutatókra vár a feladat, hogy átfogóbb adatmodelleket állítsanak fel, beleértve a pszichológiai jellemzőket is. A harmadik korlát pedig abból adódik, hogy az elemzés alapját képező adatokat az ukrán konfliktus megkezdése előtt gyűjtötték. Ennélfogva a megváltozott geopolitikai helyzetet és a tartós konfliktust figyelembe véve elképzelhető a kivándorlási törekvéseknek és az emigrálni szándékozók számának a jelentős változása is. Az is kézenfekvőnek tűnik, hogy a konfliktus miatt a kivándorlás fő motiváló tényezői változtak, különösen a konfliktuszónában élő egyének és családok számára.

Mindent összevetve, e tanulmányban a szerzők a transznacionális családi kapcsolatokat emelték ki mint az ukrán migrációs döntéshozatali folyamat fontos tényezőjét. A család továbbra is a kivándorlási folyamat középpontjában áll, és képes a meglévő kivándorlási dinamikát ösztönözni vagy megfékezni. Főként ez utóbbi érdekes, mivel azt sugallja, hogy a migráció halmozott hatása előbb-utóbb elér egy határértéket. Attól a pillanattól kezdve, hogy egy közösségben a migráció eléri a telítettségi szintet, az idő múlásával a külföldi családtagok visszacsatolási mechanizmusa igen fontos szerepet játszik a migráció fokozatos stagnálásában és hanyatlásában.

TÁRGYSZAVAK: migrációs kultúra, migrációt motiváló tényezők, társadalmi kapcsolathálózatok, logisztikus regresszió, Európai Unió, Ukrajna

BÁNDI MELISSA

41/2018

Két kultúra találkozásánál: a bevándoroltak nemi szerepekkel és a nők foglalkoztatásával kapcsolatos attitűdjei

Léa Pessin – Bruno Arpino: Navigating between two cultures: Immigrants' gender attitudes toward working women

Demographic Research, 2018. 35. sz. 967–1016 p.

DOI: [10.4054/DemRes.2018.38.35](https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.38.35)

A nők foglalkoztatásával kapcsolatos nemi attitűdök különösen fontosak, mivel pozitívan befolyásolhatják a nemek egyenlő munkaerőpiaci esélyeit. Mindazonáltal továbbra sem rendelkezünk átfogó képpel a bevándorlók nemek közötti egyenlőségre vonatkozó attitűdjeit befolyásoló mechanizmusokról.

Jelen cikk az első és második generációs, különböző származású és különböző országokban élő bevándorlók tanulmányozásával azt szeretné feltérképezni, hogy a származási és célországok nemi szerepekhez kapcsolódó legfontosabb kulturális attitűdjei milyen módon befolyásolják a bevándorlók nemi attitűdjeit.

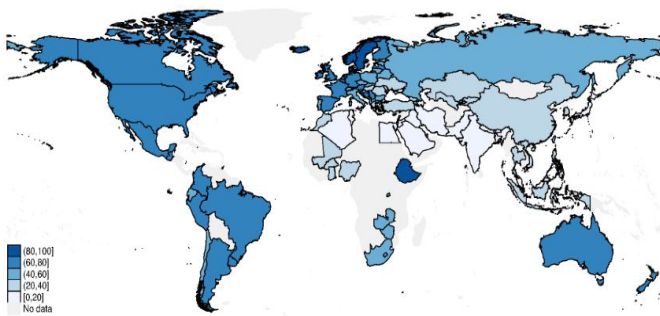
A szerzők három fő kutatási kérdést tárgyalnak. Elsősorban azt szeretnék volna kideríteni, hogy a származási ország nemi ideológiája befolyásolja-e a bevándorlók dolgozó nőkről alkotott véleményét. Másodsor, hogy vajon a célország nemi szerepekre vonatkozó ideológiája befolyásolja-e a bevándorlók dolgozó nőkről alkotott véleményét. Végül pedig, hogy hatással van-e ezekre az összefüggésekre, hogy első vagy második generációs bevándorlókról beszélünk-e (1), a célországba érkezéskori életkor (2) és a célországban töltött idő (3).

A bevándorlók dolgozó nőkkel kapcsolatos, nemekkel kapcsolatos attitűdjeit az Európai Társadalmi Vizsgálatból (European Social Survey – ESS) származó adatok felhasználásával vizsgálták, lineáris modellekkel, amelyek származási országba és célországba történő klaszterezést tettek lehetővé. A szerzők 96 származási országból érkező és 32 célországban élő bevándorlók nemi attitűdjeit vizsgálták.

A származási országbeli egalitárius nemi normák szintjét azon származási országbeli válaszadók aránya határozta meg, akik nem értettek egyet az állítással, miszerint: „ha kevés a munkahely, akkor a férfiaknak több joguk van a munkához, mint a nőknek”. A változó számításánál a teljes minta esetében a bevándorlók minden nemzedékét és a honos lakosságot is számításba vették.

A származási országra vonatkozó adatok kétféle forrásból származnak: az ESS-ből és a harmonizált

Világ Értékrend Vizsgálat (World Values Survey – WVS), illetve Európai Értékrend Vizsgálat (European Values Study – EVS) adataiból. A WVS/EVS-ben ugyanaz volt a kérdés, azonban a megkérdezettek kissé eltérő válaszlehetőségek közül – tudniillik: (I) „egyetértek”, (II) „nem értek egyet”, vagy (III) „egyik sem” – választhattak. A két felmérés közötti következetesség érdekében kiszármolták az ESS és a WVS/EVS mutatók közötti korrelációt, ha mindkettő rendelkezésre állt egy ország/év esetén, és 0,85-ös korrelációt találtak.

1. ábra: A származási ország nemekkel kapcsolatos ideológiája

A célországban az egalitárius nemi normák szintjét a célország honos lakosságának azon hányadával mérték, akik nem értettek egyet az állítással, miszerint: „ha kevés a munkahely, akkor a férfiaknak több joguk van a munkához, mint a nőknek”. Honos lakosság alatt ez esetben azokat a lakosokat értik, akik jelenlegi lakóhelyük országában születtek, és akiknek a szülei is ugyanebben az országban születtek. Ezért az európai országokban a származási és a célországok nemi szerepekkel kapcsolatos ideológiája különbözik, mivel a származási nemi ideológia magában foglalja a bevándorlókat és a honos lakosságot, míg a célországok nemi ideológiája csak a honos lakosságot veszi figyelembe.

Jelen tanulmány legfontosabb hozzájárulása a szakirodalomhoz az, hogy magyarázattal szolgál arra vonatkozóan, hogy a származási és célországbeli meghatározó kulturális attitűdök milyen feltételek mellett befolyásolják a bevándorlók nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjeit. E célból az elemzés fő irányvonalaként két fő elméletet állítottak szembe: a korai szocializáció elméletét és a teljes életutat figyelembe vevő megközelítést.

Az eredmények a korai szocializáció hipotézisét támasztják alá, amely szerint a kora gyermekkori kulturális környezet pozitívan kapcsolódik a bevándorlók nemekkel kapcsolatos attitűdjéhez. Ebből arra lehet következtetni, hogy a származási környezet szorosan kapcsolódik az első generációs és különösen a felnőtt

bevándorlók ilyen attitűdjéhez, míg a származási országgal való kapcsolat gyenge és statisztikailag elhanyagolható a második generációs és a gyermek bevándorlók esetén. Ennek fordítottja érvényes a célország kontextusában: az eredmények azt mutatják, hogy a célországban a nemi szerepekhez való kulturális attitűdök erősen kapcsolódnak a második generációs bevándorlók és a gyermek migránsok megfelelő attitűdjéhez, míg az összefüggés gyengébb az első generációs bevándorlók és a felnőtt bevándorlók esetén.

Végül a szerzők megállapítják, hogy minden bevándorlónál pozitív és statisztikailag szignifikáns kapcsolat létezik a nemi egyenlőséget támogató kultúra/ország és a saját, nemi egyenlőséggel kapcsolatos attitűdjé között. Mivel ez az összefüggés nem módosul a célországbeli tartózkodási idő függvényében, az adatok nem bizonyítják, hogy az alkalmazkodás a különböző kultúrákkal való érintkezés következménye lenne.

A feltételezések szintjén a szerzők két különböző módon értelmezték ezt a megállapítást: egyrészt a célország nemi ideológiájának és a felnőtt bevándorlók nemi attitűdjeinek pozitív, bár gyengébb kapcsolata azt sugallja, hogy a bevándorlók a célországbeli kulturális sémához igazítják értékrendjüket és attitűdjeiket az ott tartózkodás hosszától függetlenül. Másrészt ez a pozitív kapcsolat arra is utalhat, hogy a felnőttek a vándorláshoz olyan célországokat választanak, amelyeknek a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjei közelebb állnak saját meggyőződésükhöz.

2. ábra: A célország nemi ideológiája

Jelen empirikus elemzésnek vannak bizonyos korlátai, ugyanis az adatok keresztmetszeti jellege miatt nincs mód megkülönböztetni az érkezéskori életkor vagy a tartózkodási idő okozta hatást a különböző időpontokban bevándorlók nemi attitűdjei okozta hatástól. Ezt csak paneladatok tennék lehetővé, azonban sajnos nem létezik megfelelő paneladat, amely olyan nagyszámú származási és célországot fedne le, mint az ESS.

A tanulmány további korlátja az, hogy a nemek közötti egyenlőtlenségeknek csak egy dimenziójára koncentrálnak, nevezetesen a nők foglalkoztatásával kapcsolatos attitűdökre. A szerzők elismerik a nemi ideológia többdimenziós voltát, épp ezért nem általánosítják megállapításukat a nemi ideológia más aspektusaira. Mindazonáltal a nemi ideológia ezen egyedülálló dimenziójára történő összpontosítás előnye abban áll, hogy ugyanazon felmérési eszközzel mérhető mind a cél-, mind a kiindulási ponton. Ezenkívül a nemek közötti munkaerőpiaci egyenlőség a nemi ideológia egyik jelentős dimenziója, amelyet a szerzők szerint érdemes megkülönböztetni más szempontoktól és külön tanulmányozni.

TÁRGYSZAVAK: nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök, nők foglalkoztatás, bevándorlók, European Social Survey (ESS), European Values Study (EVS), World Values Survey (WVS)

BÁNDI MELISSA

42/2018

A nemzetközi vándorlás közvetlen és közvetett hatása a népesség öregedési folyamatára. Egy formális elemzés alkalmazása Lengyelországra

Agnieszka Fihel – Anna Janicka – Weronika Kloc-Nowak: The direct and indirect impact of international migration on the population ageing process: A formal analysis and its application to Poland

Demographic Research, 2018. 43. sz. 1303–1338. p.

DOI: [10.4054/DemRes.2018.38.43](https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.38.43)

Egy egyszerűsítve ábrázolt demográfiai modellben a nemzetközi vándorlásnak kevésbé jelentősek a hatásai egy adott népesség korstruktúrájának alakulására, mint mondjuk a termékenységnek vagy a halandóságnak. Ezért, illetve a nemzetközi mobilitás leképezésével és számszerű meghatározásával kapcsolatos súlyos módszertani problémák következtében, a bevándorlást és a kivándorlást sem vizsgálták egymástól függetlenül a korszpecifikus növekedési modellen alapuló tanulmányok.

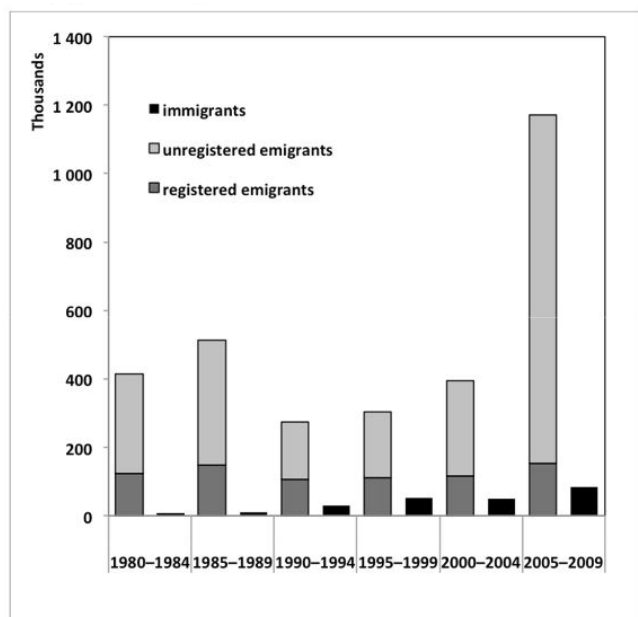
Mindazonáltal a nemzetközi mobilitás mértéke globálisan emelkedett, és ennek hatására egyes országok minden előzmény nélküli, tömeges népességbeáramlással találhatják szemben magukat. A korszpecifikus növekedési modellt használva kimutatható, hogy bizonyos korcsoportok méretének változásában nemcsak a nemzetközi vándorlás közvetlen, hanem a vándorlásban részt vevők leszármazottainak közvetett hatása is megfigyelhető.

A tanulmány az említett módosított korszpecifikus modellt Lengyelországra vonatkozóan alkalmazza. Bár az országban jelentős mértékű az emigráció, aminek a népesség korszkezetére gyakorolt közvetlen hatása azonnaliként, számottevően érzékelhető, az mégis láthatóan kisebb, mint a termékenység vagy a mortalitás okozta változás. Ez az eredmény megegyezik a más országok felé, más időben zajló nemzetközi vándorlással foglalkozó tanulmányok következtetéseivel. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a jövőben a kivándorlás hatását – közvetetten – csak erősíteni fogják az ennek következtében szükségképpen elmaradó születések és az egyes népességi kohorszok méretének csökkenése is. Éppen ezért szükséges, hogy a nemzetközi vándorlást a lakosság elöregedésével összefüggésben vizsgáló elemzések középpontjába a fenti közvetett hatás további kutatása kerüljön. A szerzők e tanulmányukban főként az emigráció lengyelországi hatását vizsgálták, de az általuk javasolt megközelítést alkalmazhatónak tartják olyan államok esetében is, amelyek nagyarányú bevándorlással néztek (vagy néznek) szembe húzamosabb ideig.

Kijelentik, hogy a nemzetközi migráció és a termékenység, valamint a halandóság közti összefüggés kérdéskörét szándékosan mellőzték elemzésük során. Az OECD 2007. évi migrációs jelentése szerint, makroszinten nézve, a kivándorlás a származási országok nagy népsűrűségéből is adódhat, ugyanakkor a népesség elöregedése munkaerőhiányhoz vezethet bizonyos gazdasági szektorokban, ezzel is serkentve a külföldi munkavállalók beáramlását. A nemzetközi vándorlás és a korstruktúrában bekövetkezett változások közti összefüggés szintén megfigyelhető mikroszinten. Ez egyúttal azt is jelzi, hogy bizonyos értelemben az azonosított (közvetlen) migrációs hatásokat a korábbi halandósági és termékenységi változások közvetett eredményeként is kezelhetjük.

Az elemzés feltételezi, hogy a kivándorlók homogén csoportot alkotnak, azaz amennyiben az anyaországban maradnának, ugyanazok a termékenységi és halandósági jegyek jellemeznék őket, mint a lengyel népességet. Ez a fajta leegyszerűsítés elfogadható ugyan, de szükségtelen; különösen egy bevándorlásra fókuszáló tanulmány esetében. A korszpecifikus növekedési modell lehetővé teszi a bevándorlás hatásának számszerű becslését azzal a feltétellel, hogy a bevándorlók vagy azok egy kiválasztott csoportja sajátos termékenységi és halandósági jellemzőkkel rendelkeznek, és demográfiai mintáik a migráció hatására változnak. Ezzel a vándorlás termékenységre gyakorolt közvetett

hatásainak vizsgálata is megvalósítható lenne, de sajnos a migrációban részt vevők termékenységi és halandósági adatai nem elérhetőek Lengyelországot illetően.

1. ábra: Tartósan be- és kivándorlók száma, 1980–2009, a vándorlás időszaka szerint (1000 főben)¹

Forrás: A szerzők saját becslései statisztikai hivatali adatok és más szerzők adatai alapján.

Az előbbieken felvázolt kutatás kiegészítését jelentené a kivándorlás és a bevándorlás közti közvetett hatások vizsgálata, értve ez alatt különösen a visszavándorlást. Az OECD egy 2008. évi jelentése szerint általánosságban megállapítható, hogy a visszatérésre való hajlam az idő múlásával folyamatosan csökken. E tényt a legfrissebb lengyelországi kivándorlási hullámmal egybevetve láthatóvá válik, hogy annak egy jelentős (és növekvő) része tartós, illetve állandó jellegű. Még ha számos kivándorló a hazatérés mellett dönt is a következő évtizedekben (például nyugdíjba vonulás miatt), utódaik nagy valószínűséggel külföldön maradnak. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi lengyelországi kivándorlási hullámok egyszerre csökkentik a jövőbeni fiatal korosztályok és növelik az idősebb kohorszok méretét; vagyis e két indirekt folyamattal a népesség gyorsabban történő elöregedését segítik elő.

¹ Legalább tizenkét hónapos időtartamú be- és kivándorlások. A kivándorlók száma mind az állandó lengyelországi lakóhelyről kijelentkezettek, mind az ezt elmulasztók számát tartalmazza, az előbbieket a népesség-nyilvántartás adatai, az utóbbiakét becslések és népszámlálási adatok alapján, amennyiben 2011-ig nem tértek vissza Lengyelországba. A bevándorlók száma a népesség-nyilvántartás adatain, valamint népszámlálási becsléseken alapul.

Összességében véve a bemutatott formális modell egyrészt a migráció hatásának magyarázatát adja (a be- és kivándorlás következményeinek külön-külön történő csoportosításával), valamint a vizsgált folyamatok közvetett hatásainak kutatását is lehetővé teszi. Ennek fényében fontos előrelépésnek tekinthető a vándorlás népességstruktúrára és öregeedésre gyakorolt hatásának számszerűen pontos megállapítása felé.

TÁRGYSZAVAK: nemzetközi vándorlás, népesség öregeítése, korstruktúra, termékenység, halandóság, Lengyelország

HORVÁTH BALÁZS

43/2018

Bevándorlók és az olasz munkaerőpiac: statisztikai vagy ízlésalapú diszkrimináció?

Giovanni Busetta – Maria Gabriella Campolo – Demetrio Panarello: Immigrants and Italian labor market: statistical or taste-based discrimination?

Genus, 2018. 4. sz. 1–20. p.

DOI: [10.1186/s41118-018-0030-1](https://doi.org/10.1186/s41118-018-0030-1)

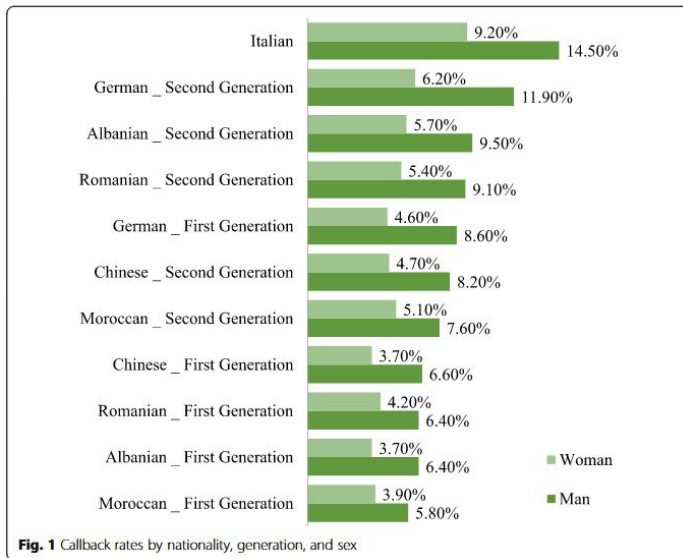
A munkahelyi diszkriminációval foglalkozó szakirodalom alapvetően két fő típust különböztet meg: ízlésalapú (preferencia- vagy előítélet-alapú) diszkriminációt, illetve statisztikai diszkriminációt. Az alábbiakban ismertetett tanulmány azt vizsgálja, hogy az olasz munkaerőpiacon e kettő közül melyik van nagyobb mértékben jelen, az első vagy a második generációs bevándorlót sújtja-e jobban, és hogy van-e különbség a nemek között e tekintetben is.

A tanulmány feltételezése szerint az Olaszországban született és ott is nevelkedett, második generációs bevándorlók esetében – amennyiben éri őket ilyen – csakis ízlésalapú diszkriminációról beszélhetünk. A tanulmány célja az olasz munkaerőpiacon meglévő etnikai és nemi, azon belül is a statisztikai és az ízlésalapú diszkrimináció elemzése.

A kutatáshoz egy fiktív önéletrajzokkal feltöltött, ad hoc adatbázist hoztak létre, amelyből valós cégek által meghirdetett, valós álláshelyekre küldtek el pályázatokat.

Az első eredmény, amelyet a tanulmány szerzői megállapítottak, az, hogy a nők esetében (legyen az olasz, első vagy második generációs bevándorló) szignifikáns a diszkrimináció megléte. Továbbmenve, a nemi diszkrimináció jelentősebb mértékű az olaszokat vizsgálva, mint az első vagy második generációs bevándorlónál. Egy meglehetősen összetett elemzés szerint az

olasz nők a bevándorló nőkhöz viszonyítva 23%-kal kisebb eséllyel kapnak meg egy betöltetlen pozíciót, mint egy férfi pályázó. A bevándorlók generációs szintjének mentén végezve az összehasonlítást az látszik, hogy az első generációs nők 12%-kal, míg a második generációs bevándorló nők 17%-kal kisebb eséllyel kapnak visszahívást egy állásinterjúra, mint férfitársaik. Az első eredmény felkeltette a kutatók figyelmét, olyannyira, hogy kiindulási pontként szándékoznak felhasználni egy majdani új kutatáshoz.

1. ábra: Visszahívási arányok nemzetiség (olasz, német, albán, román, kínai, marokkói), bevándorolt generáció (második vagy első) és nem (nő, férfi) szerint

A további eredmények azt mutatják, hogy az első generációs bevándorlók és az olasz jelöltek közötti diszkrimináció a legerőteljesebb. Ez további két részre osztható: az első és a második generációs jelölt, valamint a második generációs és a „benszülött” pályázó között meglévő megkülönböztetésre. Az előző bekezdésben említett első diszkrimináció esetében a jelöltek szaktudásukban és nyelvtudásukban is eltérő szinteken mozognak, így statisztikai alapú megkülönböztetésről beszélünk. A szakmai kompetenciák és a nyelvtudás tekintetében azonos szinten lévő pályázókat vizsgálva már csak ízlésalapú diszkrimináció jöhet szóba – vélik a kutatók. Való igaz, hogy az eredményekből kiolvasható az első és a második generációs jelöltek között meglévő statisztikai diszkrimináció, de az olaszok és a második generációs bevándorlók közötti ízlésalapú megkülönböztetés sokkal szembetűnőbb.

A fenti eredményekből kiindulva a szerzők további kapcsolatok feltérképezésére vállalkoztak. Megvizs-

gálták, hogy van-e kapcsolat a diszkrimináció és az oktatás, valamint a munkáltató által megkövetelt képzettségi szint között. Az eredmény érdekes: a magasabb végzettséget megkövetelő álláshelyekre jelentkezők esetében az olaszországi születésű pályázók nagyobb visszahívási aránnyal rendelkeztek. Tekintve, hogy az Európai Unióban szerzett diplomák jogilag egyenértékűek, így bizonyossággal elmondható, hogy ez esetben az ízlésalapú megkülönböztetés van jelen. Az eredmény rámutat arra, hogy Olaszországban a bevándorlók esetében a magasabb végzettség nem feltétlenül jelent védettséget a munkanélküliséggel szemben.

Annak ellenére, hogy a munkaerőpiacon meglévő diszkrimináció empirikus bizonyítékokkal támasztható alá, Olaszország nem rendelkezik koherens bevándorlási politikával – vonják le a konzekvenciát a szerzők. Meglátásuk szerint a politikai döntéshozókat inkább a politikai érdekek, mintsem a gazdasági érdekek vezénylik. Bár a bevándorolt munkavállalók az olaszokkal megegyező szociális jogokkal rendelkeznek, a döntéshozóknak nem céljuk előmozdítani sem társadalmi, sem gazdasági integrációjukat.

TÁRGYSZAVAK: munkaerőpiaci diszkrimináció, első és második generációs bevándorlók, statisztikai és ízlésalapú hátrányos megkülönböztetés, kutatási kísérlet, nettó diszkrimináció

KÁLMÁN RITA